

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/385893736>

Snabb befolkningstillväxt, brott och andra utmaningar: Skellefteå, Sverige

Technical Report · November 2024

DOI: 10.13140/RG.2.2.21563.63523

CITATIONS

0

READS

124

2 authors:

Vania Ceccato

KTH Royal Institute of Technology

322 PUBLICATIONS 4,628 CITATIONS

SEE PROFILE

Lovisa Carli

KTH Royal Institute of Technology

1 PUBLICATION 0 CITATIONS

SEE PROFILE

Slutlig rapport, 15 oktober 2024

Snabb befolkningstillväxt, brott och andra utmaningar:

Exemplet Skellefteå, Sverige

VANIA CECCATO, LOVISA CARLI

KTH ROYAL INSTITUTE OF TECHNOLOGY

Tillfälliga bostäder i Skellefteå, 21 augusti 2024

Föreslagen citering:

Ceccato, V.; Carli, L. (2024) *Snabb befolkningstillväxt, brott och andra utmaningar: Exemplet Skellefteå, Sverige*. Säkerhet och trygghet forskningsgrupp (STF), Institutionen för samhällsplanering och miljö, KTH Kungliga Tekniska Högskolan, Stockholm, 26 sidor.

TRITA – ABE – RPT - 2420

Finansierat av

Boverket, Diarienummer: 4800/2024

Innehållsförteckning

Sammanfattning	v
1. Inledning.....	1
2. Teori: Snabb befolkningsökning, brott och trygghet ur ett internationellt perspektiv	2
3. Studieområdet	5
4. Data och metoder	6
5. Resultat	7
6. Diskussion.....	20
7. Slutsats och rekommendationer	21
8. Tack	22
Referenser	23

Sammanfattning

Skellefteås snabba befolkningstillväxt har drivits av den stora ökningen av arbetskraft till Northvolts batterifabrik. Detta har lett till ett ökat behov av bostäder och utökad kommunal service, och visar på en omfattande samhällsomvandling som inkluderar brottslighet. Syftet med denna studie är att undersöka den snabba befolkningstillväxten och hur brist på bostäder skapar en potentiell illegal marknad. Vi analyserar också hur en inflyttning av en stor arbetskraft, som huvudsakligen består av män, skapar otrygghet i det offentliga rummet och påverkar kvinnors rörlighet. Trots att polisanmälda brott inte visar en ökning, finns det bevis för att brottslighet relaterat till bostadsförsörjning och genusrelaterade brott har ökat, samt rädsla för brott bland unga flickor. Internationell forskning visar inte en direkt koppling mellan hur en snabb befolkningstillväxt och bostadsförsörjning kan utnyttjas av organiserad brottslighet. För att förebygga dessa brott i framtiden bör statliga myndigheter och kommuner samarbeta för att dela kunskap och följa upp risker systematiskt. Inom upphandlingar bör det göras ordentliga bakgrundskontroller på företagets ledning och granska deras ekonomi för att upptäcka illegala aktiviteter. Konsekvenserna för företag som bryter mot reglerna måste vara tydliga. En förändring i mentaliteten kring hur kommuner stöttar och vägleder företag krävs, där de vågar ställa krav på företagen och följa upp processer. Gällande sexualbrott och otrygghet rekommenderar vi ökade trygghetsåtgärder i offentliga rum, samt en akut satsning och mer resurser för att motverka genusrelaterat våld. Mer kunskap krävs för att förstå hur olika grupper i befolkningen upplever den snabba befolkningstillväxten och dess konsekvenser.

1. Inledning

Skellefteå kommun har idag omkring 76 542 invånare (SCB, 2023), en ökning på mer än 5% sedan 2017. Den snabba befolkningstillväxten har drivits av den stora ökningen av arbetskraft till Northvolts batterifabrik, vilket har lett till ett ökat behov av bostäder och utökad kommunal service. Detta innebär en betydande påfrestning gällande kommunens resurser och infrastruktur och visar på en omfattande samhällsomvandling. Expansionen har inte bara påverkat bostadsmarknaden utan även skapat utmaningar för skola, vård och transport, då efterfrågan på dessa tjänster ökat kraftigt. Den snabba utvecklingen ställer kommunen inför både möjligheter och utmaningar när de ska anpassa sig till denna nya verklighet och långsiktigt bygga ett hållbart samhälle som möter de växande behoven.

I samband med etablering av batterifabriken har cirka 95 nationaliteter flyttat till Skellefteå rapporterades det i lokalmedia (Norrän, 2023), samtidigt som den stora invandringen av män i samband med arbetet på batterifabriken kan ha lett till utmaningar i det offentliga rummet. När en obalans i könsfördelningen uppstår kan detta påverka den sociala dynamiken och leda till att vissa grupper, särskilt kvinnor, upplever en större otrygghet i det offentliga rummet. Denna snabba utveckling är ett ovanligt fenomen i Sverige men har skett i andra länder de senaste decennierna (Ceccato & Carli, 2024). Det finns ett behov att förstå dynamiken och se hur detta kan leda till brottslighet och andra konsekvenser.

Syftet med denna studie är undersöka den snabba befolkningstillväxten i Skellefteå under de senaste åren. Analysen av Skellefteå ska ske med fokus på:

- (1) bostadsförsörjningsproblem under pressade situationer och hur det kan leda till brott.
- (2) arbetskraftsinvandring, obalans i könsfördelningen, brott mot kvinnor och otrygghet i det offentliga rummet.
- (3) jämförelse av Skellefteås fall med liknande processer i Sverige och andra länder.

För att hantera dessa frågor krävs åtgärder från både myndigheter och företag så invånare känner sig säkra och att tryggheten i offentliga rum upprätthålls. Vår studie innefattar analys av befintlig statistik, intervjuer med lokala aktörer och andra relevanta aktörer, samt platsbesök.

Vi inleder rapporten med en kort bakgrund om snabb befolkningstillväxt ur ett internationellt perspektiv. Därefter beskriver vi de metoder som vi har använt i projektet och presenterar resultaten. Rapporten avslutas med slutsatser och rekommendationer.

2. Teori: Snabb befolkningsökning, brott och trygghet ur ett internationellt perspektiv

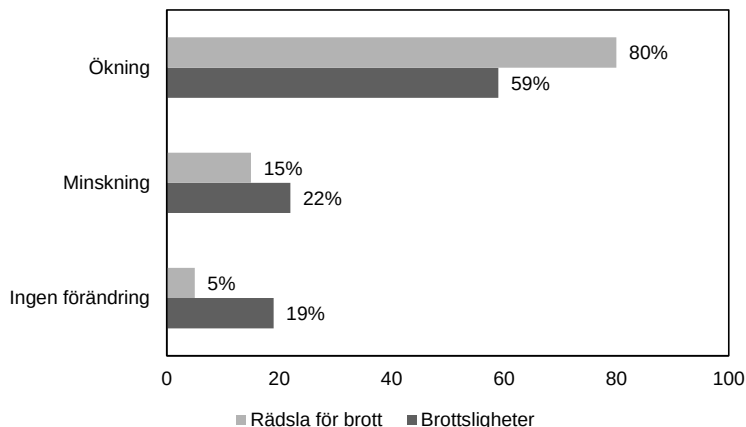
Snabb befolkningstillväxt (SBT) avser en relativt snabb ökning av antalet människor i ett specifikt område över en relativt kort tidsperiod. SBT och förändringar i befolkningssammansättningen förknippas ofta med högre nivåer av antisocialt beteende, brottslighet och en allmänt minskad livskvalitet på grund av ökat buller, föroreningar, trafik, levnadskostnader, belastning på infrastruktur samt krav på lokala myndighetstjänster och konkurrens om offentliga resurser (Ruddell & Ortiz, 2015). Lokala samhällsplanerare och ledare inom den offentliga sektorn blir ofta överväldigade av utmaningarna som en befolkningsboom medför (Morrison et al., 2012).

SBT drivs av faktorer som statliga riktlinjer, ekonomiska möjligheter, invandring, teknologiska framsteg samt globaliserade intressen och påverkningar. Denna tillväxt skapar både negativa och positiva effekter i samhället. Statliga och politiska beslut på regional och nationell nivå samt lokala resurser spelar en viktig roll i hur dessa utlösande faktorer hanteras och vilken riktning effekterna av SBT tar. SBT kan bidra till ekonomisk tillväxt, skapa nya arbetstillfällen och förbättra infrastruktur. Den ökade efterfrågan på tjänster kan driva innovation, kreativitet och teknologiska framsteg.

Klassiska teoretiker hävdar att snabba förändringar stör samhällen och leder till social instabilitet, normlöshet eller anomi (till exempel Durkheim (1893/2018)). På kommunal nivå innebär 'normlöshet' en brist på eller försvagning av sociala kontrollmekanismer, vilket skapar möjligheter för brottslighet. Eftersom processerna 'måste gå snabbt', kan individer och/eller grupper se möjligheter att tjäna pengar genom att hitta kryphål i lagen. Det skapas nya sätt att arbeta och leva tillfälligt i dessa *boomtowns* som på lång sikt inte är hållbart. Ett exempel är FIFO ("Fly-in fly-out") vilket är ett arbetsarrangemang som vanligtvis används inom gruv-, olje-, gas- och avlägset belägna byggindustrier. I detta system flygs arbetare till en avlägsen arbetsplats där de bor och arbetar en begränsad tidsperiod. Efter sitt arbetspass flygs de hem för vila innan de återvänder till arbetsplatsen för en ny rotation. Detta kallas även DIDO (Drive-in drive-out) om det sker med bil. Med SBT ser man andra negativa effekterna som ökad belastning på offentliga tjänster, trafikstockningar och hälsofrågor, miljöförstöring, samt försämrad social sammanhållning och tillit. Samtidigt är tillfälliga arbetare inte skrivna i kommunen och betalar därmed inte skatt där. Snabb befolkningstillväxt kan också förvärra socioekonomiska skillnader och leda till olika former av brott och rädsla, såsom social oordning, egendomsbrott, våldsbrott, könsbaserat våld, narkotikarelaterade brott och organiserad brottslighet.

För att få en översikt över temat har vi genomfört en granskning av engelskspråkig litteratur från de senaste fyra decennier för att undersöka sambandet mellan SBT, brottslighet och oro samt deras olika effekter, med fokus på små- och landsbygdskommuner. En sökning i de stora databaserna Scopus, Web of Science och JSTOR från 1980 till augusti 2024 identifierade 72 relevanta artiklar av totalt 1 364 publikationer. För mer information om detta, se Ceccato and Carli (2024, inskickad för publicering). De flesta studierna genomfördes av universitet i Nordamerika och Australien, och studieområdena låg främst i Nordamerika eller Australien. Universitet i Storbritannien låg på fjärde plats, men inget studieområde fanns där. Resten av studierna publiceras av huvudförfattare baserade vid universitet i Sydafrika, Brasilien, Danmark, Kenya, Sverige och Schweiz.

Dessa studier visar i stort att brottslighet tenderar att öka, men en sådan påverkan varierar beroende på brottstyp och studieområde. SBT kan påverka rädslan för brott; när den gör det, påverkar den inte befolkningen homogent. Den internationella litteraturen lyfter fram många förslag gällande policy, utbildning, finansiering, infrastruktur, styrning och kunskapsskapande.

Figur 1 – SBTs påverkan på brottslighet och rädsla för brott/upplevd ökning av brott. Not: Dessa effekter inkluderar studier av samhällen efter en boom. Källa: Anpassad från Ceccato and Carli (2024).

De flesta studier rapporterade en ökning av ett eller flera brott, följt av studier som fann en minskning (Figur 1). Kvantitativa studier som visade minskningar i brottslighet återfanns generellt i samhällen efter en boom. Slutligen har både kvantitativa och kvalitativa studier visat tecken på stabilitet i brottsnivåer efter SBT, där de förstnämnda antyder att det beror på typen av brott. Tre artiklar fann inte statistiskt signifikanta bevis på att SBT leder till ökat våld. Brookshire and d'Arge (1980) fann ingen ökning av misshandel, medan Ruddell et al. (2017) fann en ökning av våldsbrott i olje- och gasproducerande amerikanska län. Dock var denna inte statistiskt signifikant. En studie om påverkan av köttförpacknings- och slaktindustrin i USA, som också är en industri förknippad med snabb befolkningstillväxt, fann inga bevis för att industriell tillväxt påverkade våldsbrott (Artz et al., 2007). Marais et al. (2019) noterade att mordfall och rån var högre i sydafrikanska städer med en nedgång i gruvindustrin än i de med en tillväxt i gruvindustrin. Dessutom visar Figur 1 att majoriteten av studierna en förhöjd oro för brott efter SBT, vilket tyder på en växande allmän uppfattning om ökad kriminell aktivitet eller risker för att bli offer efter SBT, medan endast en liten andel känner sig tryggare eller oberörda.

2.1 Bostadsbrist och SBT

Trots att många studier tog upp bostadsbristen hänvisar ingen till brottsrelaterade fall, eller till organisationer eller individer som utnyttjar bostadsbristen som uppstår genom SBT. Nitton artiklar diskuterar SBTs påverkan på tillgången till bostäder, eller bostäder med överkomliga hyror, och/eller samhällstjänster. Elva artiklar hänvisar specifikt till bristen på tillgängliga bostäder eller bostäder med överkomliga hyror som en följd av SBT. Effekterna av dessa bostadsbrister har skapat en ökning av tillfälliga bostäder (e.g. Fernando & Hearne, 2017), brist på personal (Petkova et al., 2009) och en förvärring av socialt stöd för utsatta grupper (Weber et al., 2014). Marais et al. (2022) visade att frågor kring informella bostäder, eftersläpningar i

tjänster och tryck på kommunala finanser var uppenbara i städer med betydande gruvekonomier, oavsett om de växte eller var i nedgång.

2.2 Könslaterat våld och SBT

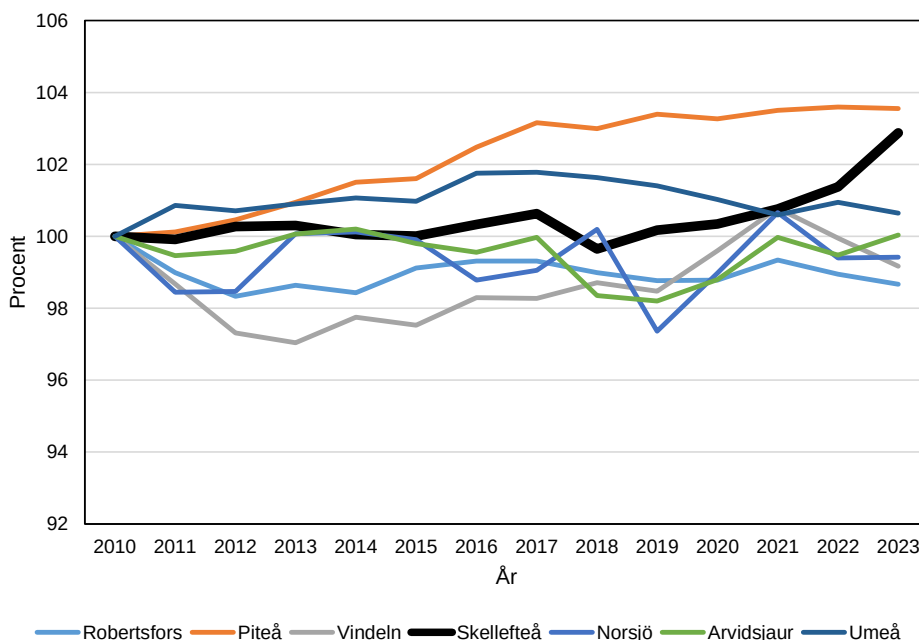
Tretton artiklar undersökte könsbaserat våld som en effekt av SBT, med två som rapporterade en statistiskt signifikant ökning av brott som våldtäkt och våld i hemmet. Flera studier noterade en ökning av sexhandel och övergrepp i boomtowns. Till exempel fann Pippert and Zimmer Schneider (2018) att vissa kvinnor hade utsatts för trakasserier när de gick ut. Carrington and Pereira (2011) såg en ökning av brott mot beslut om skydd mot övergrepp i hemmet, och Goodfellow and Smith (2013) noterade att trots generellt låga brottsnivåer i Kigali förblev sexuellt våld och våldtäktsantalen höga. Archbold (2015) såg en ökning av sexuella övergrepp men noterade att det inte var en homogen ökning över hela studieområdet. Tre studier fann stabila nivåer eller minskningar av könsrelaterat våld under SBT, med vissa rapporter om att våld i hemmet låg på nivåer liknande det nationella genomsnittet eller lägre (Brookshire & d'Arge, 1980; Lockie, 2011; Shakya & Sohag, 2021).

2.3 Andra utmaningar

Så många som 46 artiklar av 72 handlade om andra effekter av SBT. Dessa inkluderar en ökning av trafikolyckor, suicid, brist på bostäder och polisresurser, men även frågor som rör samhällsidentitet, invånares livskvalitet, förtroende för myndigheter, social sammanhållning, social ordning, lokal kultur och maskulinitet. Perioder av SBT har också visat sig vara relaterade till ökad anonymitet i samhällen, en upplevd ökning av rasism, obalans mellan antalet kvinnor och män, och ökade levnadskostnader. SBT kopplas även till en negativ påverkan på djurliv och en oro för miljöpåverkan i väntan på en befolkningsökning. Dessa studier diskuterar också exempel på de positiva effekterna av SBT, inklusive sysselsättning och ekonomiska möjligheter. Se en diskussion av dessa studier i Ceccato and Carli (2024).

3. Studieområdet

Skellefteå kommun ligger i Västerbotten och hade år 2023 ungefär 76 500 invånare. De närmaste större tätorterna är Piteå (cirka 80 mil norrut) och Umeå (cirka 130 mil söderut). Sedan 1970-talet har kommunen haft en relativt stabil befolkning, med viss avfolkning under 1990-talet. Kommunens allmännyttiga bostadsbolag Skebo behövde som ett resultat av detta riva hundratals bostäder som stått tomma en längre tid (SVT Nyheter Västerbotten, 2021). Sedan 2018, efter att batteriföretaget Northvolt tillkännagav att de skulle etablera en produktionsanläggning i Skellefteå, har befolkningstillväxten ökat betydligt (Figur 1). År 2022 blev kommunens tillväxtmål uppdaterat till 90 000 invånare år 2030, från det tidigare målet på 80 000 invånare som fastställdes år 2015 (Skellefteå kommun, 2024). Demografiskt sett har Skellefteå under en längre tid haft en högre andel män jämfört med Sveriges genomsnitt, troligtvis på grund av dess industriella struktur med mansdominerad arbetskraft. Andelen män har även ökat betydligt sedan 2017, varav många har immigrerat från andra länder (Blombäck et al., 2024).

Figur 2. Befolkningsutveckling 2010-2023, % ökning. 2010 = 100%. Datakälla: SCB (2024).

Det är inte bara Northvolt som bidrar till den stora befolkningsökningen. Stora infrastrukturinvesteringar sker för tillfället i Norr- och Västerbotten, till exempel Norrbottenbanan, E4 Förbifart Skellefteå, och återuppbyggnaden av Bolidens elektrolytverk i Rönnskär. Utöver detta krävs ytterligare arbetskraft för offentliga sektor, byggindustrin och serviceindustrin (Blombäck et al., 2024). Skellefteå har historiskt haft en hög sysselsättningsgrad. År 2024 var andelen av befolkningen som var inskrivna som arbetslösa 3 procent (Arbetsförmedlingen, 2024), vilket kommer kräva en fortsatt stor inflyttning för att möta efterfrågan på arbetstagare.

4. Data och metoder

4.1 Data

I denna studie har vi använt en mängd olika datakällor, befolkningsstatistik från Statistikmyndigheten (SCB), och Brottsförebyggande rådet (Brå) för att analysera brottstrender i sambandet med SBT. Studien innefattar också intervjuer med ett flertal lokala aktörer valda genom snöbollsmetoden i Skellefteå, samt platsbesök i Skellefteå i augusti 2024. Vi har även intervjuat planerare och brottsförebyggare från ett antal andra kommuner i Sverige som nyligen haft en ökning av befolkning (Trosa, Skövde, Västerås och Mora), samt kommuner som står inför industrietableringar och en snabb befolkningsökning (Kiruna, Gällivare, Pajala och Timrå). Vi intervjuade även nationella aktörer.

4.2 Metod

4.2.1 Litteraturöversikt om SBT

För att förstå hur SBT påverkar brottslighet och otrygghet genomfördes en omfattande litteraturöversikt av artiklar skrivna på engelska. Litteraturöversikten inleddes i juni och avslutades i september, och innefattade en grundlig granskning av befintlig forskning från de senaste fyra decennierna. Artiklarna analyserades utifrån teman som brottstyper, med särskilt fokus på bostadsförsörjning och brott, samt våld mot kvinnor i hemmet och i offentliga miljöer.

4.2.2 Intervjuer med kommuner med befolkningstillväxt

I syfte att förstå hur unik tillväxtsituationen är för Skellefteå genomfördes intervjuer med totalt 30 individer. Utav dessa var 18 kommundienstmän inom planering, brottsförebyggnad och stöd för våldsutsatta kvinnor, samt representanter från allmännyttan, entreprenörsbostäder, företag och poliser. Utöver aktörer i Skellefteå intervjuades elva planerare och brottsförebyggare från Gällivare, Kiruna, Mora, Pajala, Skellefteå, Skövde, Timrå, Trosa, och Västerås, samt en specialist från Ekobrottsmyndigheten. Dessa intervjuer genomfördes under juni, juli och augusti via Zoom. Under intervjuerna diskuterades olika aspekter av befolkningsökning, inklusive utmaningar och möjligheter som kommunerna står inför, samt hur dessa faktorer påverkar lokal säkerhet och samhällsstruktur.

4.2.3 Fältarbete i Skellefteå

Ett fältarbete genomfördes i Skellefteå i augusti 2024 för att samla in data och observera effekterna av snabb befolkningstillväxt i Skellefteå. Under fältarbetet genomfördes observationer och intervjuer med planerare, kommundienstmän som arbetar med brottslighet i olika kapaciteter, Northvolt, och företagare. Detta fältarbete syftade till att ge en praktisk förståelse av hur befolkningstillväxt påverkar dynamiken i Skellefteå, inklusive frågor kring brottslighet och social sammanhållning. Data som samlades in under fältarbetet kommer att analyseras i efterföljande del av rapporten.

4.2.4 Analys av SBT i Skellefteå och rapportering

Resultaten från litteraturöversikten, intervjuerna och fältarbetet samlas i denna rapport som syftar till att ge en bild av sambanden mellan SBT, brottslighet, otrygghet, och andra effekter. Genom att sprida resultaten och insikterna från denna forskning hoppas vi kunna bidra till en djupare förståelse av de utmaningar och möjligheter som SBT medför för Skellefteå och liknande kommuner i framtiden.

5. Resultat

Vår avsikt var att undersöka om det fanns andra kommuner som befann sig i en liknande situation som Skellefteå. Efter att vi började göra efterforskningar insåg vi att Skellefteå står ut bland kommuner med stor befolkningstillväxt och kommuner som är associerade med den gröna omställningen. De som redan upplevt en stor befolkningstillväxt har växt stadigt under en längre tid vilket innebär att de har kunnat hålla bättre takt med bostadsförsörjningen. De kommuner som har eller planeras få industrietableringar tillhörande den gröna omställningen väntar på att den stora inflyttningen skulle börja. En jämförelse mellan dessa kommuner blir därmed svår. Därför kommer den följande analysen endast fokusera på Skellefteå kommun. De andra kommunerna används som referenser för att förstå hur processen skiljer åt i Skellefteå.

I den här delen redovisar vi en redogörelse av planeringsprocessen som presenterats av intervjupersoner i Skellefteå och hur omständigheter gjorde processen sårbar för brottslighet med företagets etablering och den snabba befolkningsökningen. En konceptuell modell ses i Figur 3.

5.1 Det nationella perspektivet på problem i Skellefteå

Nedan rapporterar vi några centrala idéerna från intervjun med en brottsförebyggande specialist vid Ekobrottsmyndigheten, med fokus på de utmaningar som den snabba utvecklingen, såsom industrisatsningen i Skellefteå, medför gällande brottslighet.

Industrisatsningen i Skellefteå, särskilt med etableringen av Northvolt, har fört med sig omfattande investeringar men också ett behov av fler bostäder, förstärkta sociala tjänster och att säkerställa att rätt insatser finns på plats för att kontrollera ekonomiska verksamheter. Över 2000 företag är verksamma i Skellefteå varav nästan hälften är utländska. Detta gör det svårt att övervaka och kontrollera underleverantörer effektivt. Det har funnits svårigheter med att identifiera och bryta kontrakten med problemföretag, vilket samtidigt kräver att nya, pålitliga aktörer måste hittas för att ersätta de som inte uppfyller kraven. En strikt kontroll och uppföljning av risker och flaggningar är därför avgörande, enligt Ekobrottsmyndighetens specialist. Northvolt har visat öppenhet i samarbetet med Ekobrottsmyndigheten, och när företaget upptäckte oegentligheter år 2021 började de arbeta mer proaktivt, berättade specialisten.

”Det som är speciellt med snabb befolkningsökning är att det skapar en press på att saker och ting ska ske snabbt. Politiker vill att utvecklingen ska gå fort, och detta påverkar också tjänstemännen, vilket kan leda till att man godkänner affärer som kanske borde ha stoppats eller ifrågasatts. Frågan är hur man bryter sig ur den här situationen och vilka varningssignaler man borde ha uppmärksammat tidigare.”
(Specialist, Ekobrottsmyndigheten).

Riskerna och utmaningarna är inte unika för Skellefteå. Många kommuner i Sverige saknar idag de strukturer och den organisation som behövs för att förebygga brott och hantera sådana här situationer, vilket skapar en risk för att samma problem upprepas på andra platser.

”Stora satsningar lockar kriminella aktörer som vill tjäna pengar. Samtidigt som Skellefteå tog kontakt med oss, har vi också observerat att andra närliggande kommuner har blivit kontaktade av dessa företag. Vi har därför uppmanat kommunerna att vara försiktiga under upphandlingarna. Vi hjälpte dem att ställa rätt frågor och att

undvika att ingå avtal med dessa oseriösa aktörer eller kriminella företag." (Specialist, Ekobrottsmyndigheten).

Specialisten sade att även om kommuner formellt ställer krav på sina bostadsentreprenörer och underleverantörer – exempelvis kring kvalitet, arbetsmiljö, och finansiell transparens – har de inte de rutiner eller resurser som krävs för att säkerställa att dessa krav faktiskt uppfylls. Bristen på uppföljning gör att riskerna för fusk, oegentligheter och ekonomisk brottslighet ökar, särskilt inom stora byggprojekt där många olika aktörer är involverade.

I Sverige finns det ett generellt problem med förflyttning där problematiska företag som upptäcks flyttar sin verksamhet till en annan kommun, vilket försvårar kontrollarbetet. Ibland ändrar företaget ägare för att komma undan, och i vissa fall befinner de sig utomlands. Specialisten poängterade att en stor utmaning är bristen på kontinuitet och minne inom organisationerna. När en person lämnar en organisation försvinner ofta även kunskapen, vilket gör att strukturer och rutiner för att förebygga brott riskerar att gå förlorade. För att undvika en liknande situation som i Skellefteå krävs mer resurser och tydligare ansvarsroller.

Ett "typiskt fall" är till exempel att ett företag ofta kan visa en "fin fasad", det vill säga, de framstår som en juridisk person som betalar skatt, saknar skulder och ser ut att följa alla regler. I verkligheten kan det dock vara så att de endast redovisar 20 procent av sin verksamhet öppet, medan resterande 80 procent sker svart. De kan även ha underleverantörer där arbetskraften är underbetald och saknar försäkringar, vilket innebär brott mot arbetsmiljölagen och arbetsskyddslagen. I andra fall kan det röra sig om svenska företag som anlitar utländsk arbetskraft, men betalar ut löner som avviker kraftigt från vad som utlovats.

En förändring i mentaliteten kring hur kommuner stöttar och vägleder företag krävs, där de vågar ställa krav på företagen och följa upp processer. Det handlar om att göra ordentliga bakgrundskontroller på företagets ledning och granska deras ekonomi för att upptäcka misstänkta penningtransaktioner. Enligt specialisten behövs det även ett utökat samarbete, inte bara mellan statliga myndigheter och kommuner, utan också mellan olika kommuner för att dela kunskap och följa upp riskerna systematiskt. Här finns mycket att göra för att stärka organisationerna och skapa "ett kontrollsystem", som till exempel checklistor och rutiner för att identifiera och hantera problem tidigt. Specialisten fastslog också att det är viktigt med samverkan från början (mellan företag/ekobrottsmyndighet/kommun) för att identifiera risker och förebygga brottslighet. Konsekvenserna för företag som bryter mot reglerna måste vara tydliga.

5.2 Bostadsförsörjningsproblem under pressade situationer

Skellefteå kommun, för att hantera den krympande tillväxten, hade etablerat ett befolkningsmål och en tillväxtstrategi långt innan Northvolts etablering. En kommuntjänsteman förklarade att det innebar att de stod handlingsredo och därmed hade god grund för att klara av den snabba befolkningsökningen. Skebo, det kommunala bostadsbolaget, hade redan köpt tillbaka många av de fastigheter som såldes till privata individer och aktörer efter 1990-talet för att sedan sälja dem till större aktörer under premisen att dessa måste nyproducera bostäder. Det här initiativet frigjorde kapital, vilket representanter för Skebo nämnde som en förutsättning för att de har kunnat bygga i hög takt.

Inför Northvolts etablering berättade samma kommuntjänsteman att kommunen sänt en delegation till USA, där ett liknande företag hade etablerat sig, och fick budskapet att fokusera på bostäder vilket i Skellefteås fall är särskilt viktigt i och med bristen på grannstäder inom

pendlingsavstånd. För tillfället går inget persontåg till Skellefteå, vilket försämrar pendlingsmöjligheter till grannstäderna. Enligt representanter från både Northvolt och Skebo har mycket av den inflyttande arbetskraften inte körkort eller bil, vilket gör dem beroende av att bo i tätorten.

Återkommande hos både kommuntjänstemän och Skebo är att bostadsbyggandet fungerade väl, tack vare kommunens goda beredskap, tills 2022 då inflationen innebar att kostnader skenade och planerad produktion avstannade. En kommuntjänsteman förklarade att Skellefteå troligtvis drabbades hårdare av detta än städer längre söderut på grund av mindre konkurrens på byggnadsmarknaden, vilket innebar högre bygghärliser, men även en högre risk för stora fastighetsaktörer i och med högre avkastningskrav. Skebo fick därefter ta en mycket större roll i bostadsbyggandet än tidigare planerat.

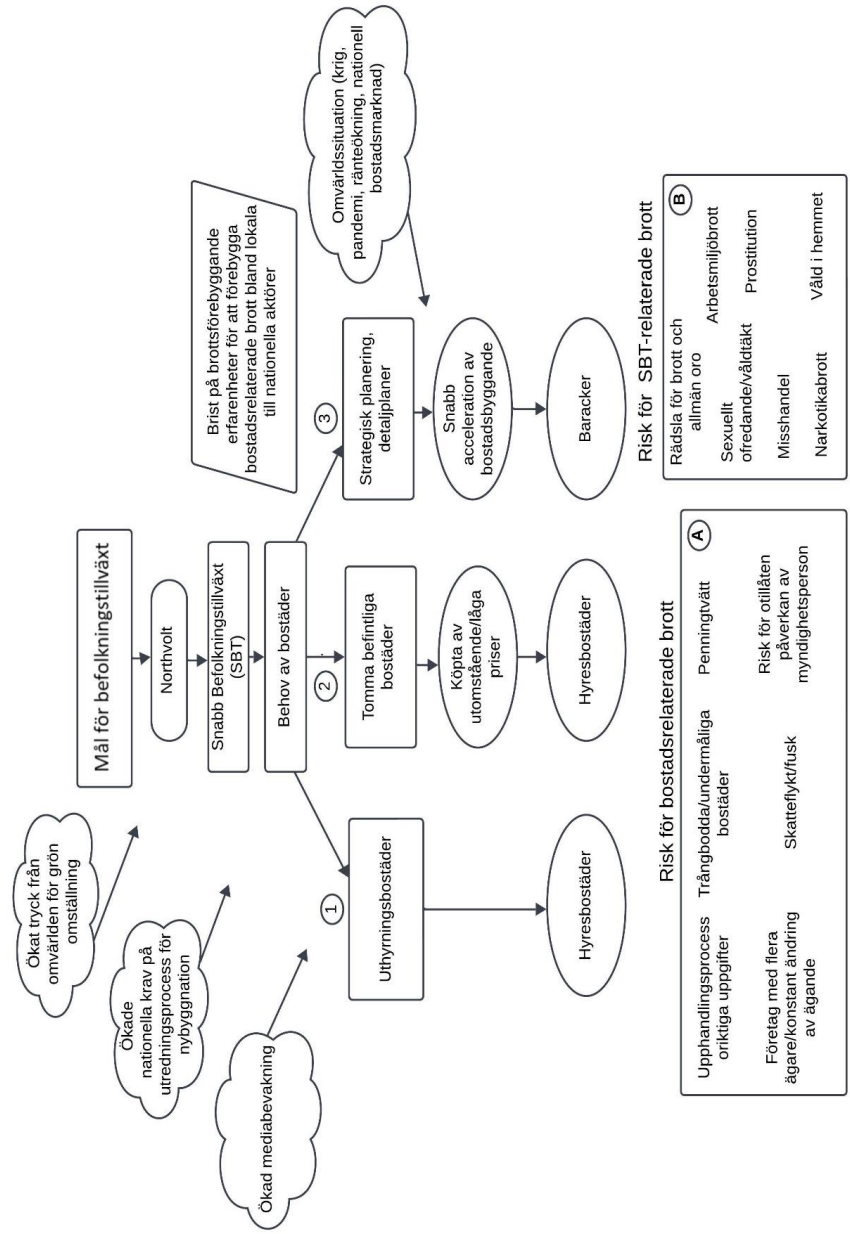
”Nu är det mycket så mycket svårare [med de högre räntorna] och det är ju det vi lider lite grann av nu. Att vi har alldeles för lågt bostadsbyggande emot vad vi behöver och det är mycket för att kalkylbladet går inte ihop sig om man ska hitta en hyresnivå som är rimlig med Hyresgästföreningen och de byggkostnader som är, och den räntenivån som just nu är.” (Kommuntjänsteman)

Enligt kommuntjänstemän, Skebo och lokala företagare byggs det, tack vare Skebo, fortfarande mycket mer än tidigare men inte tillräckligt för att hålla takt med befolkningstillväxten. Skebo uppger att de har noll vakanser i nyproduktion för tillfället. En Northvoltrepresentant berättade att ungefär hälften av Northvolts rekryteringar utgörs av familjer eller par. Den andra hälften består främst av ensamkommande män, varav många enligt uppgift från både Skebo och Northvolt skulle vilja ta med sig en partner eller familj men möter problemet att bostäder saknas. I och med den stora bristen på bostäder uppger kommuntjänstemän och företagare att kommunen tillåtit tillfälliga bostadsformer. Detta tar form i modulbostäder (upphandlade av Northvolt), en utbyggnad av campingen och en temporär ombyggnad av kontor till bostäder.

En kommuntjänsteman identifierade detaljplansprocesser som ett område för förbättring gällande byggtid, något som upprepas av en kommuntjänsteman i mellersta Sverige. Detaljplaneprocessen har enligt dem fått ett ökat krav på konsultutredningar, vilket påverkar tidsramen samt höjer kostnaderna. Detta utgör en stor risk för privata bostadsbolag som måste betala en hög initial kostnad utan att veta hur planarbetet kommer falla ut.

Bristen på stöd och finansiering från staten nämns av flera intervjupersoner gällande bostadsbyggande och behovet av ny infrastruktur som förutsättning för bostadsförsörjning. Detta är också återkommande bland intervjuade kommuntjänstemän utanför Skellefteå, då många kommuner som förväntas få en snabb tillväxt är resurssvaga avfolkningskommuner. Framtida problem identifierade av Skellefteås kommuntjänstemän, som är mer akuta i andra kommuner i norra Sverige, inkluderar kostnader för ny infrastruktur och de begränsningar för expansion som riksintressen runt om Skellefteå utgör.

Samtidigt som kommunen har nyproducerat bostäder så har existerande byggnader köpts upp av entreprenörer. Enligt uppgift från en kommuntjänsteman är det både privatpersoner och företag som äger och hyr ut dessa byggnader, varav många är från andra delar av Sverige eller baserade utomlands. Kommuntjänstemän har uppgett att flera av dessa är otjänliga men ändå används som bostäder, eller att fler individer är inhysta i en byggnad än vad som är lagligt.

Figur 3 - Konceptuell modell för SBT, bostadsförsörjning och brottslighet i Skellefteå. Källa: Författarna

Flera intervjupersoner berättar även att privatpersoner i Skellefteå hyr ut sommarstugor eller deras primära bostäder till nyinflyttade arbetare.

"När Skellefteå började expandera och omvandlingen började ske så såg man ju att väldigt många Skelleftebor tog chansen och hyrde ut sina... Ja, men man flyttade till sin sommarstuga, hyrde ut sitt hus, man flyttade till... man kanske hade en lägenhet där man tryckte ihop sig och sen hyrde man ut huset eller sommarstugan eller både och, och tjänade ju väldigt mycket pengar för man kunde ta väldigt höga hyror eftersom det fanns inte så mycket bostäder." (Kommuntjänsteman)

Majoriteten av dessa uthyrningar anses bedrivas lagligt, men enligt en kommuntjänsteman har det även förekommit bygglovsbrott i sådana fall.

5.3 Hur kan bostadsförsörjningsproblem leda till brottslighet?

Ett stort behov av att tillgodose bostäder under en kort tidsperiod blev identifierat av flera intervjupersoner som ett bra incitament för organiserad och ekonomisk brottslighet, bland annat genom underleverantörskedjor. Bostadsindustrin innebär stora intäkter och den kriminella ekonomin etablerar sig snabbt på marknaden i sådana situationer. De noterade att kommuner med lågt befolkningsunderlag och skatteintäkter har ett begränsat antal tjänstemän som måste arbeta med flera saker samtidigt, vilket ökar risken för att kriminella aktörer tar sig igenom upphandlingar utan att bli upptäckta och heller inte upptäcks genom tillsyn och uppföljning. Uppfattningen från företagare och kommuntjänstemän verkar dock vara att det stora antalet lokala aktörer på Skellefteå-marknaden innebär en lägre risk för illegal verksamhet inom det området. En kommuntjänsteman uppgav att fall av otillåten påverkan hade påträffats tidigare, men att det inte ansågs vara ett problem för kommunen. Figur 3A visar en sammanfattning av potentiella brott som kan uppstå under bostadsförsörjningsprocessen.

En annan kommuntjänsteman uppgav att billiga fastigheter började köpas upp och användas för penningtvätt när det såg ut som att Northvolt skulle etablera sig i Skellefteå, och att detta sannolikt fortfarande sker med vissa bostäder vars ägare byts ut med jämna mellanrum. Det verkar allmänt känt bland de personer som blivit intervjuade att byggnader som är otjänliga för bostadssyfte hyrs ut av både privatpersoner och företag i syfte att tjäna pengar. Denna kommuntjänsteman berättade att flera uthyrare endast deklarerar en del av sin hyresinkomst och undviker att betala skatt på resten genom att få den skickad via Swish och dylikt. Både polis och kommuntjänstemän uppgav att intäkterna i vissa fall är så stora från hyresgästerna att det är mer lönsamt att betala böter än att sluta med den illegala uthyrningen. Uppfattningen är att det skapas ett utrymme för fusk över ett stort spektrum av områden så som bygg-, miljö- och arbetsrättsliga villkor eftersom tillsynsapparaten är både underdimensionerad och under stress. En polisrepresentant konstaterade att både polisen och andra myndigheter har varit sena med att agera mot ekonomisk brottslighet.

"De [illegala bosättningar] är ju nedstängda av kommunerna som är otjänliga, men de uppstår i den här brottsligheten. Den muteras ju hela tiden. Då byter man ägare. Det kommer en ny styrelse. Så att det flyter omkring någonstans i det här då, så vi kommer inte kunna utreda brott som det, för vi måste hela tiden reducera risker i [...] vår, så att säga, strategi för att kunna verka på många platser samtidigt." (Polisrepresentant)

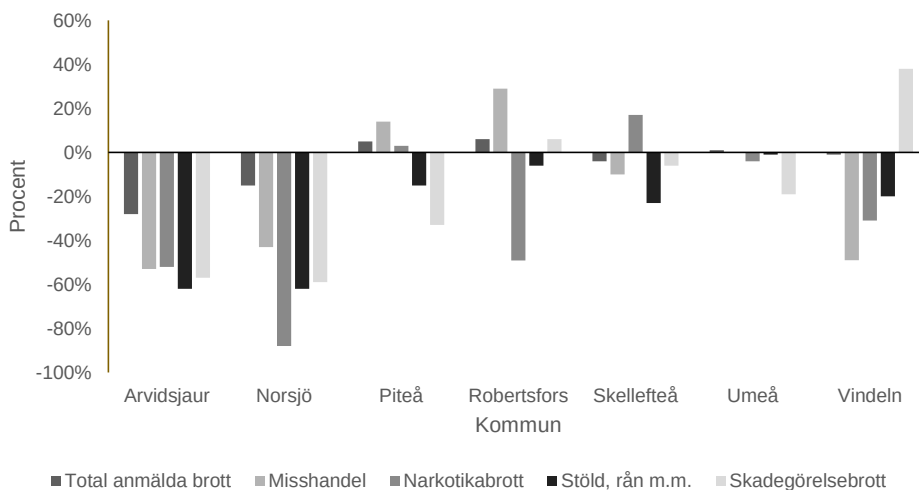
I den internationella litteraturen är bostadsbrist återkommande, men vi har inte funnit någon forskning om hur bostadsmarknaden kan utnyttjas av organiserad brottslighet i områden med SBT.

Generellt verkar det vara samstämmighet kring att brottsantalen har ökat med lägre takt än vad som förväntades, speciellt i områden med temporära bostäder. Både kommun och polis uttryckte en tidigare oro runt detta innan industrietableringen och den sneda könsfördelning som följt.

"Det har ju blivit betydligt bättre än vad vi trodde. Alla de här tillfälliga bostäderna var vi livrädda för också att det skulle bli bråk och stök, tillhåll med det ena med det andra. Och det har absolut förekommit bråk och alltså mycket fester, och det har varit misshandelsärenden och så vidare, men inte i den omfattning som vi trodde det skulle bli." (Kommuntjänsteman)

5.4 Snabb befolkningsökning och brottslighet

Som tidigare nämnt är det allmänna intrycket att brottsligheten i Skellefteå inte har ökat signifikant sedan början på befolkningsökningen. Uppfattningen hos polisen i Skellefteå är att det har skett en ökning av brott sedan dess men att den förmodligen förklaras av en ökad befolkning. En föryngring av befolkningen och snedvriden könsfördelning mot män antas också bidra. Däremot uppger polisen att narkotikaanvändningen, främst amfetamin och kokain som hjälper arbetare hålla sig pigga under långa arbetspass eller resor till och från arbete, har ökat under den tiden. En företagare uppgav att polisen själva har uttryckt att de inte har fokuserat på narkotika i deras tidigare arbete. Figur 3B visar exempel på potentiella brott som följer en snabb befolkningstillväxt.

Figur 4 - Skillnad (%) i anmälda brott per 100 000 invånare, 2016-2023. Källa: Brå (2024). Se antal anmälda brott i Appendix A.

Brottsstatistiken mellan 2016 och 2023 stödjer uppfattningen att brottsligheten inte har ökat, men att anmälda narkotikabrott har ökat signifikant (Figur 4).

Majoriteten av intervjuade individer har inte sett en ökning vad gäller brottslighet inom deras arbets- eller närområden. Vissa nämner tillslag där illegal arbetskraft blivit hittad. En kommundienstman som arbetar med planering konstaterade att så kallade "osynliga" invånare som inte är folkbokförda och bor i illegala kollektiv har funnits men att det inte är ett stort problem, då myndigheter upptäcker dem snabbt och stänger ner verksamheten. Däremot nämner flera ett troligt mörkertal, speciellt vad gäller prostitution. Den ökade anonymiteten identifieras som ett tillfälle för ökade möjligheter för människohandelsliknande brott.

"Den är ju sannolikt mycket större än det vi vet och ser. Den uppträder sannolikt i andra former. Det ser inte ut som det är gjort förut. Då var vi väldigt framgångsrika i det arbetet att upptäcka prostitution och sådant där." (Polisrepresentant)

5.5 Snabb befolkningsökning och genusrelaterat våld

Polisanmälda sexualbrott mot vuxna kvinnor i Skellefteå har haft en betydlig ökning mellan 2019 och 2023 på 40% medan de polisanmälda sexualbrotten i hela Sverige har sett en minskning på 3% procent under samma period (Tabell 1). Ökningen i Skellefteå ses mest på fullbordad våldtäkt inomhus (115%) samtidigt som motsvarigheten för hela riket har minskat.

Sexualbrott utförda mot kvinnor i Skellefteå består främst av sexuellt ofredande. Sexuellt ofredande begås huvudsakligen av okända gärningsmän, där en tydlig ökning av anmälda fall har skett sedan 2019 (Figur 5). I Sverige består ungefär hälften av sexualbrott av sexuellt ofredande med både kända och okända gärningsmän. Detta liknar utvecklingen i Skellefteå där fallen av sexuellt ofredande fortfarande är i majoritet, men siffrorna för våldtäkt har närmast sig dem och vissa år överstigit dem.

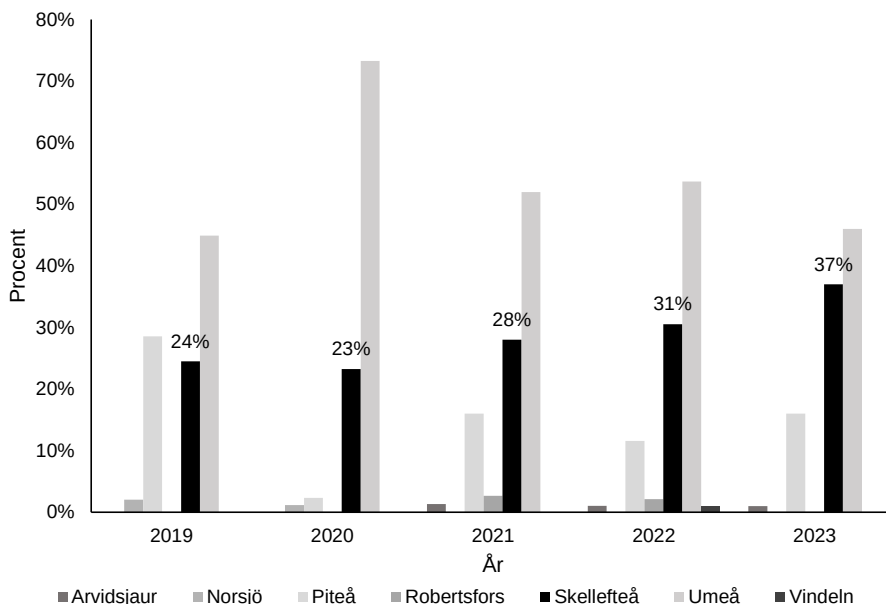
Skellefteå går också emot den regionala trenden vad gäller polisanmälda fall av sexuellt ofredande av en okänd gärningsman (Figur 5). Majoriteten av Skellefteås grannkommuner går ner i anmälda fall (och följer den nationella trenden) mellan 2019 och 2023, medan Skellefteå har ökat från 24 procent till 37 procent under samma period (sett till det totala antalet anmälda fall i kommunerna). Om man endast ser på de anmälda fallen i Skellefteå kommun så har de ökat med 208 procent mellan 2019 och 2023 (från 12 fall till 37 fall). Den här ökningen har inte bekräftats av den lokala polisen. Jämförelsevis har samma typ av brott ökat med 70% (från 1 748 till 2 964) i Sverige under samma tidsperiod (Brå, 2024).

En kommundienstman noterade att de har arbetat mycket mot våld i nära relationer under en lång tid, utan någon märkbar ökning sedan den snabba befolkningstillväxten började. Den personen resonerade att detta kan bero på att en stor andel av de nya invånarna är singelmän. Däremot påverkar bostadsbristen möjligheterna för våldsutsatta kvinnor att få tillgång till egna bostäder, trots att de har förtur i systemet. Enligt kommundienstmannen innebär detta att dessa kvinnor kan hamna i samhällen långt ifrån viktiga samhällsfunktioner, så som barnens skola. Den internationella litteraturen har också visat att SBT kan leda till ökade utmaningar för våldsutsatta kvinnor, där bristen på bostäder kan leda till högre risk för våld (Jayasundara et al., 2018; Weber et al., 2014).

Tabell 1 - Sexualbrott utförda mot kvinnor 18 år och över, Skellefteå kommun och Sverige.

Brottstyp		År					2019-2023 % ökning
		2019	2020	2021	2022	2023	
Inomhus	Fullbordad våldtäkt	13	37	24	35	28	115%
	Försök till våldtäkt	3	2	4	4	4	33%
	Oaktsam våldtäkt	0	2	3	2	1	-
Utomhus	Fullbordad våldtäkt	0	1	1	5	1	-
	Försök till våldtäkt	1	0	2	0	0	-
	Oaktsam våldtäkt	0	0	0	0	0	-
Sexuellt ofredande		40	36	35	41	46	15%
Totalt, Skellefteå		57	78	69	87	80	40%
Inomhus	Fullbordad våldtäkt	4033	3998	4645	4025	4434	10%
	Försök till våldtäkt	241	276	278	260	249	3%
	Oaktsam våldtäkt	14	20	14	4	1	-93%
Utomhus	Fullbordad våldtäkt	374	405	431	424	388	4%
	Försök till våldtäkt	128	120	117	101	87	-32%
	Oaktsam våldtäkt	164	135	191	174	134	-18%
Sexuellt ofredande		5335	5084	5789	5078	4663	-13%
Totalt, Sverige		10 289	10 038	11 465	10 066	9 956	-3%

Datakälla: Brå (2024). Notera att fullständig statistik innan 2019 saknas. I Sverige var det totala antalet anmälda våldtäkter mot flickor och kvinnor 8 596 år 2023. Den här tabellen inkluderar endast kvinnor över 18 år.

Figur 5 - Procentuell ökning 2019–2023 av kvinnor över 18 år som har blivit sexuellt ofredade av en okänd person i Skellefteå jämfört med grannkommuner. Det totala antalet anmälda fall i de sex kommunerna utgör 100%. Källa: Brå (2024). Statistik innan 2019 saknas.

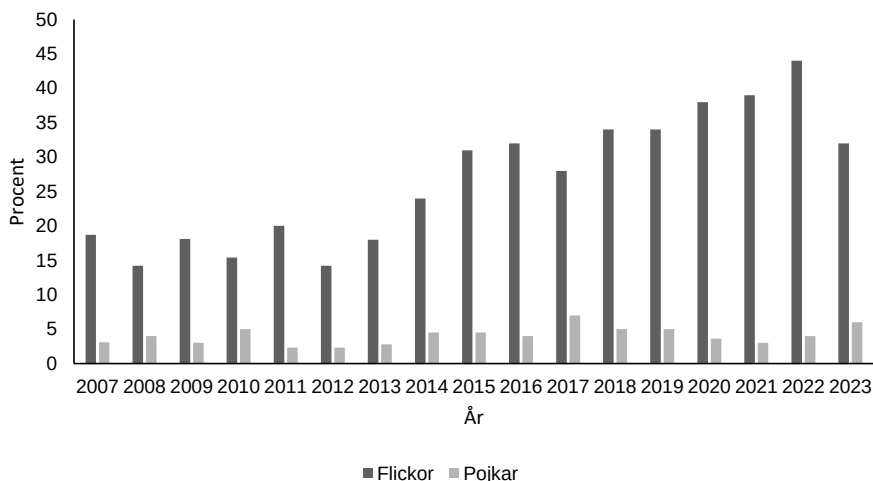
5.6 Snabb befolkningsökning och rädsla för brott och allmän oro

En hög andel tonårsflickor i Skellefteå känner sig otrygga utomhus på kvällen (Figur 6). År 2023 kände sig 32 procent av flickorna i årskurs 9 otrygga jämfört med sex procent av deras manliga jämnåriga. Figur 5 visar att rädsla, särskilt bland flickor, har varit utbredd under de senaste 16 åren. Den nuvarande ökningen började 2012 vilket är innan den nuvarande befolkningstillväxtens inledning.

Enligt kommuntjänstemän hade otryggheten hos skolflickor ökat tydligt det första året i en av stadsdelarna där tillfälliga bostäder etablerades, för att sedan förbättras.

"De har ju haft alltså när de [de tillfälliga bostäderna] kom kanske, män i grupp som var från vissa länder och sen så har de kommit och har ett helt annat beteende än vad vi är vana. Så det är klart att det skapar ju säkert en otrygghet." (Kommuntjänsteman)

I mätningen från 2023 hade tryggheten i det området ökat och var bättre än i andra stadsdelar. Kommuntjänstemännen noterade att det hade skett en hög ryktesspridning när de tillfälliga bostäderna inrättades vilket antogs bidra till otryggheten, och att ryktesspridningen avtog allt eftersom bostäderna blev accepterade som en del av området.

Figur 6 - Antal flickor som har svarat att de för det mesta och alltid är otrygga på gator och torgkvällstid, åk 9, Skellefteå kommun. Källa: Skellefteå kommun (2023)

En annan kommuntjänsteman uppgav att kvinnor har upplevt mer otrygghet de senaste åren i centrum, runt barer och när de kör eller cyklar hem. Flera skäl presenterades; långa sträckor för att komma hem, mörker under vinterhalvåret, samt lokala händelser som nyligen inträffat där kvinnor har blivit överfallna i svarttaxibilar eller våldtagna utomhus av okända gärningsmän. Det senare stöds av statistik från Brå (2024) som visar 3 anmälda fall år 2022.

Av de intervjuade personerna var det ingen som personligen uttryckte en ökad otrygghet i offentliga rum sedan befolkningstillväxten. En polisrepresentant nämnde trafiksäkerhet som ett område som oroar invånare i Skellefteå, vilket också syns i den internationella litteraturen om områden som upplever en snabb folkökning (Ceccato & Carli, 2024). En representant för Skebo nämnde också den ökade förekomsten av andra språk än svenska i trappuppgångar som en möjlig otrygghet när tidigare boende inte förstår vad som sägs.

5.7 Snabb befolkningsökning och annan samhällspåverkan

Den internationella litteraturen om områden med snabb befolkningstillväxt har visat att det finns många sätt det kan påverka samhället utöver brott och trygghet. Bland annat kan SBT leda en upplevd ökande anonymitet i samhället vilket påverkar den sociala tilliten och sammanhållningen negativt (Archbold, 2015). Flera intervjupersoner talar om den ökade anonymiteten i Skellefteå till skillnad från tidigare då det fanns en stark socialkontroll och man "har gått på stan och hälsat på alla" (kommuntjänsteman). Kommuntjänstemän har också tagit upp uthyrda hus där gräs inte klipps, boenden är högljudda och många parkerade bilar som något som grannarna till viss del anser störa ordningen.

En polisrepresentant nämnde att en stor farhåga inför Northvolts etablering var en arbetskraft som till stor del bestod av FIFO-arbetare, och att dessa inte skulle känna socialt ansvar. Dessa farhågor infriades inte, utan representantens uppfattning var att de fokuserade på sitt arbete under tiden de var i Skellefteå och sedan åkte hem när de fick ledig tid. En Northvolt-representant uppskattade att ungefär 10 procent av arbetare var FIFO, och att de arbetade för Northvolts underleverantörer med att bygga fabriken.

Alkohol nämndes också som ett område där förväntning var en ökad konsumtion, så som visats i den internationella litteraturen (Ceccato & Carli, 2024), och därmed ökat våld och trafikolyckor. Dock har polisen bedrivit arbete där de tagit del av försäljningsstatistik från Systembolaget som visar att försäljningssiffrorna är lägre än innan coronaviruspandemin. En polisrepresentant uppger att intervjuer de genomfört med städbolag som arbetar i modulbostäderna visar inte heller på en ökad konsumtion genom smugglingsvägar. En representant för Away, som bedriver modulboendet Solbacken där anställda till Northvolts underleverantörer bor, uppger att starksprit är förbjudet på området. Utöver detta nämner representanter för kommunen, Skebo och Northvolt att många av de nyinflyttade inte har bil eller körkort, utan förlitar sig på kollektivtrafiken.

Skellefteås tidigare erfarenhet av att ta emot flyktingar tas upp av flera intervjupersoner som en möjlig orsak till att de inte har sett många negativa effekter av befolkningsökningen. Enligt en polisrepresentant finns redan en utvecklad kompetens bland kommunen och andra myndigheter att ta hand om individer från andra kulturer från flyktingmottagningen.

Förändringen talas om som något som sker på både gott och ont, där till exempel fler jobb sätts mot ansträngda samhällsservice. Det övergripande problemet som nämns är bristen på arbetskraft, bland annat lärare, busschaufförer och vårdpersonal.

"Så att jag kallar ju det här att vinna på triss alltså? Är ju otroligt lyckat, det som har hänt nu. Det förde ju med sig problem naturligtvis, men det är ju ändå bättre, [...] klart övervägande positiva effekter. Det finns ju inga dagis exempelvis." (Företagare)

Ekonomiska möjligheter nämns ofta som en positiv följd av Northvolts etablering och befolkningsökningen. Utöver arbetsmöjligheter på Northvolt nämns det stora behovet för ny arbetskraft i den offentliga sektorn och andra företag i kommunen. En polisrepresentant nämner det föråldrade befolkningsunderlaget som har ett stort vårdbehov, eller som snart kommer gå i pension och behöver ersättas. Företag som har svårt att rekrytera ny arbetskraft börjar också arbeta mer nytänkande och utbilda sin egen personal, enligt samma intervjuperson.

"Det är ju en positiv anda i det här. Det skapas liksom tusentals nya jobb." (Polisrepresentant)

"Skellefteå i ett kul skede. Det expanderar så det dundrar om det." (Skeboanställd)

"Sen är det ju att det är ju så mycket folk från hela världen som kommer. Det har ju blivit en hel stad alltså. Nu är det ju som att man tror att man är utomlands när man går på torget. Det är alla möjliga språk och maträtter [...] så det är lite roligt också." (Företagare)

Majoriteten av de intervjuade personerna omnämner befolkningstillväxten och samhällsomvandlingen som något övergripande positivt. Detta skiljer sig från den internationella akademiska litteraturen om SBT, där endast ett fåtal undersökningar finner liknande känslor om samhällsförändringen (Ceccato & Carli, 2024).

5.8 Vad har gjorts hittills?

Kommunen jobbar aktivt med att hitta och förhindra välfärdsbrott, med en dedikerad tjänst tillägnad detta. De utför även trygghetsundersökningar bland skolungdomar i årskurs 9 samt 2

på gymnasiet varje år samt kampanjer i skolor (till exempel "Kärleken är fri" med Rädda Barnen) som informerar skolelever om sina olika ansvarsområden.

Tabell 2 – Exempel på brottsförebyggande och trygghetsskapande åtgärder i Skellefteå

Platsspecifika åtgärder	Organisatorisk kapacitet och kunskap	Samarbeten
* Hej granne!	*Trygghetsundersökningar	* Informationsmöten
* Nyckelbrickor	*Internutbildningar	* Förebyggande åtgärder
* Centrum mot våld/kvinnjour		* Tillsyner

Kommunen och polisen har arbetat aktivt med varandra för att förhindra en ökad brottslighet och otrygghet. Enligt polisen vidtog de mycket förebyggande åtgärder tillsammans med kommunen, från etableringsfasen och framåt, bland annat genom att koncentrera förekomsten av unga män i brottsfrekvent ålder genom de tillfälliga bostadskomplexen. Kommunen kan då se till att det finns bra kollektivtrafik till arbetet för de boende, samtidigt som polisen samarbetar med de aktörer som bedriver de tillfälliga bostäderna. Tillsynskontroller genomförs regelbundet av polisen och andra räddningstjänster i samarbete med kommunen för att hantera arbetsmiljöbrott, olovliga byggen, och brott mot hotell- och pensionatslagen. En polisrepresentant nämnde även att polisen försöker delta i de flesta detaljplaneprocesserna för att kunna ha inflytande på säkerheten i nya områden, speciellt ur ett trafikperspektiv.

Samarbete har även skett mellan polisen och Northvolt. Många intervjupersoner uppgav polisens veckovisa möten med nyanställda på Northvolt och deras underleverantörer som ett positivt initiativ med bra effekt. Polisrepresentanter berättade att dessa möten fokuserar på svenska lagar och regler, till exempel gällande rattfylleri, sexköp och arbetstidsbegränsningar. Utöver samarbeten med kommun och Northvolt berättade en polisrepresentant att polisen har investerat pengar i både fördjupad- och breddad utbildning för deras anställda för att hålla takt med nya former av brottslighet som kan uppstå eller växa under tillväxtperioden.

Northvolts eget ansvarstagande, bland annat genom drog- och alkoholkontroller, nämndes av flera kommuntjänstemän och polisen.

"Det har känts bra när man har känt så här att Northvolt som företag ändå försökt liksom. Ja, men det att de har ändå ett ansvar, att de tar det ansvaret och försöker."
(Kommuntjänsteman)

Ur ett bostadsperspektiv uppger Skebo att de jobbar aktivt med bland annat boråd för att involvera hyresgäster och skapa samhörighet. De har också gjort en anpassning av det rikstäckande initiativet "Hej främling!" som heter "Hej granne!", där de uppmuntrar deras boende att interagera genom att bland annat organisera evenemang. För att öka tryggheten har de också börjat övergå till nyckelbrickor i stället för kodlås, för att förhindra att koder sprids till icke-boenden och till exempel droger kan gömmas i trapphus.

5.9 Planering för en annan utveckling

Medan vi skriver den här rapporten står Northvolt inför stora ekonomiska utmaningar. Vi vet inte vad som kommer hända, men det finns flera scenarier. En är att företaget hamnar i konkurs, vilket skulle leda till en stor och snabb samhällsförändring.

De flesta fall som rapporteras i den internationella litteraturen beskriver fall som har en förutsägbar negativ utveckling, vilket skapar utrymme för förberedelser inför en befolkningsminskning och ekonomisk nedgång. Detta är viktigt eftersom de negativa effekterna av SBT, inklusive brott, har visats återgå till nivåerna innan SBT i områden som studerats i USA. Det här bekräftas dock inte i studier i Sydafrika, där brottslighet ökar under den tiden. För mer information, se Ceccato and Carli (2024).

Enligt en kommuntjänsteman har Skellefteå historiskt sett haft en cyklisk samhällsutveckling, vilket är något som kännetecknar industri, och innebär därmed att de är förberedda på en potentiell nedgång och har identifierat andra möjligheter än Northvolt för en fortsatt ekonomisk utveckling i kommunen. Vätgasproduktion, grön energi, byggande i trä och campus-området i Skellefteå tätort är områden som utvecklas parallellt till batteri-industrin. En annan kommuntjänsteman uttryckte sig optimistiskt angående Northvolts framtid som "too big to fail".

6. Diskussion

Skellefteås befolkningsökning är unik på flera sätt, både inom Sverige och i jämförelse med den internationella litteraturen om SBT:

1. Tillväxten drivs av en ny industri som fokuserar på den gröna omställningen. I och med detta finns det ett tryck från omvärlden att prestera, inte endast gällande grön energi men även från ett social och ekonomiskt hållbarhetsperspektiv. Ingen av de 72 studier som analyserades i Ceccato and Carli (2024) var associerade med icke-fossil energi.
2. Bostadsförsörjningen har krävt en snabb acceleration. Befolkningstillväxten har gått från stillastående till en enorm inflyttning av en stor, internationell arbetskraft som till huvuddel består av män. En stor, mansdominerad inflyttning är inte unik när det gäller energirelaterad befolkningsökning. Däremot reflekteras inte den stora mångfalden av nationaliteter i litteraturen.
3. Skellefteå har haft en förberedelse inför befolkningsökningen i och med ett tidigare fastställt och ambitiöst mål för tillväxt, samt erfarenhet av flyktningmottagande inom det senaste decenniet. Den internationella litteraturen pekar ofta på bristen på förberedelse och grundarbete av myndigheter och samhällen innan befolkningsökningar.
4. Omvärldssituationen har bidragit till ökade räntor, vilket har lett till en särskilt ogynnsam situation för Skellefteå. SBT, bostadsbrist och ett stagnerat bostadsbyggande har lett till omständigheter där normala regler och beteenden bryts ner och öppnat upp för kriminella aktiviteter på bostadsmarknaden och samhället i stort (Durkheim, 1893/2018).

Bristen på bostäder i kombination med en snabb befolkningsökning har skapat risker för olika sorters kriminalitet, från ekonomiska till sociala brott. Det är oklart till vilken grad dessa är ett problem, i och med att den här undersökningen främst bygger på anekdotiska fakta. Däremot är det tydligt att möjligheter har skapats för kriminella aktörer att utnyttja bostadssituationen till sin fördel.

Vår undersökning visar också att även om brott generellt sett inte verkar ha ökat, så finns det vissa områden som kräver mer granskning. Trots att våld mot kvinnor inte ansågs ha ökat under SBT-perioden visar statistiken att både anmälningar av sexuellt ofredande och våldtäkt har gått upp. Denna uppgång följer inte trender i Skellefteås grannkommuner eller riket som helhet, och kan därför möjligtvis vara ett direkt resultat av samhällsomvandlingen. Det är också viktigt att notera att våld mot kvinnor, både inom hemmet och i utomhusmiljöer, alltid är underrepresenterat i statistiken. Ökningen kan därför vara större än vad vi har funnit i den här undersökningen. Även narkotikabrott har ökat till skillnad från i Skellefteås grannkommuner. Det är dock viktigt att hålla i åtanke att narkotikabrott relaterar mycket till annat polisarbete, och troligtvis kan kopplas till ett mer intensivt polisarbete i Skellefteå än i andra kommuner. Till skillnad från den internationella litteraturen, där våld och alkoholkonsumtion brukar öka i relation till SBT, har Skellefteå inte sett en sådan trend. Däremot kan det finnas ett mörkertal när det gäller våld eftersom en andel av de individer som arbetar i Skellefteå troligtvis befinner sig i Sverige illegalt och därmed undviker att anmäla brott till polisen.

En begränsning i vår studie är att vi använder brottsstatistik från en kort tidsperiod, något som innebär att våra resultat skulle kunna se annorlunda ut om vi hade tillgång till statistik från en längre tidsperiod. Det faktum att vi inte hade möjlighet att intervjua Skellefteåbor utöver tjänstemännen och andra aktörer som deltagit i studien ser vi som en begränsning av den här studien, eftersom de kan ha en annan upplevelse vad gäller utveckling och rädsla.

7. Slutsats och rekommendationer

Syftet med denna studie var att undersöka den snabba befolkningstillväxten i Skellefteå under de senaste åren som är driven av Northvolts och dess underleverantörer. Vi fokuserar på hur brist på bostäder skapar en potentiell marknad för att tjäna pengar genom illegala aktiviteter. Vi ser också på hur en inflyttning av en stor arbetskraft som huvudsakligen består av män skapar otrygghet i det offentliga rummet och påverkar kvinnors rörlighet. Vi har jämfört våra resultat med andra kommuner i Sverige, men även exempel på liknande fall från den internationella litteraturen.

Generellt ser brottsligheten inte ut att ha ökat. Det finns däremot tydliga bevis för att två typer av brottslighet har ökat. Brottslighet som är kopplat till bostadsförsörjning har ökat och risken för ytterligare ökning har blivit identifierad av de flesta som intervjuats, både på lokal och nationell nivå. Sådana brott inkluderar till exempel penningtvätt, bygglovsbrott, brott mot hotell- och pensionatslagen och brott mot utlänningslagen. I den internationella litteraturen är bostadsbrist återkommande, men vi har inte funnit någon forskning om hur bostadsmarknaden kan utnyttjas av organiserad brottslighet i områden med SBT.

För att förebygga ekonomiska brott kopplade till bostadsförsörjningen i andra kommuner som förväntas få en snabb befolkningstillväxt bör starkare samarbete ske mellan statliga myndigheter och kommuner, och även mellan olika kommuner, för att dela kunskap och följa upp riskerna systematiskt. Inom upphandlingar bör det göras ordentliga bakgrundskontroller på företagets ledare och granska deras ekonomi för att upptäcka misstänkta penningtransaktioner. Det krävs att konsekvenserna för företag som bryter mot reglerna är tydliga. För att undvika en liknande situation som i Skellefteå krävs mer resurser och tydligare ansvarsroller för de aktörer som kontrollerar företagen. Det behöver även ske en förändring i mentaliteten kring hur kommuner stöttar och vägleder företagen, där de vågar ställa krav på företagen och följa upp processer.

Skellefteå har också sett en ökning av sexuella brott, något som går emot den regionala och nationella trenden. Den internationella litteraturen har också visat att SBT kan leda till ökade utmaningar för våldsutsatta kvinnor, där bristen på bostäder kan leda till högre risk för våld. Trots att det är tydligt att staden har upplevt en positiv utveckling med de nyinflyttade invånarna finns det tydliga signaler att de sociala interaktionerna mellan nya invånare, varav många är utländska män, och etablerade invånare har en påverkan på rädsla och känslan av trygghet, speciellt bland unga kvinnor. Idag finns en önskan att utvidga antalet trygghetsåtgärder i det offentliga rummet, särskilt relaterat till kvinnors trygghet (trygghetsvandring eller dylikt). Vi rekommenderar att detta ges prioritet. Eftersom brottsstatistiken tyder på en ökning av våld mot kvinnor och våld i hemmet rekommenderar vi även en akut satsning och mer resurser för att motverka genusrelaterat våld.

Vi rekommenderar att alla typer av brott följs upp över en längre tidsperiod för att se hur utvecklingen ser ut. Mer forskning krävs för att identifiera andra effekter av SBT som inte har analyserats i den här studien, till exempel prostitution, miljöeffekter, och hälsorelaterad påverkan. Trygghet hos olika grupper av befolkningen, inklusive de nyinflyttade, är också en aspekt som också bör undersökas i framtiden.

8. Tack

Vi vill tacka alla kommuner, myndigheter och företag som medverkade i den här studien. Vi vill också tacka Boverket för deras finansiering som gjorde denna studie möjlig.

Referenser

- Arbetsförmedlingen. (2024). *Arbetsmarknadsläget i Sveriges län, Kvartal 2 2024*.
- Archbold, C. A. (2015). Established-outside relations, crime problems, and policing in oil boomtowns in western North Dakota [Article]. *Criminology, Criminal Justice, Law and Society*, 16(3), 19-40.
- Artz, G. M., Orazem, P. F., & Otto, D. M. (2007). Measuring the Impact of Meat Packing and Processing Facilities in Nonmetropolitan Counties: A Difference-in-Differences Approach. *American Journal of Agricultural Economics*, 89(3), 557-570.
- Blombäck, W., Eriksson, R., & Lundberg, J. (2024). *Skellefteå under omvandling: En studie av yrkesstruktur och flyttmönster under etableringsfasen av Northvolt* (CERUM Rapport Nr 79/2024). Umeå universitet.
- Brookshire, D. S., & d'Arge, R. C. (1980). Adjustment issues of impacted communities or, are boomtowns bad? *Natural Resources Journal*, 20(3), 523-546.
- Brå. (2024). *SOL databas*. Brottsförebyggande rådet.
- Carrington, K., & Pereira, M. (2011). Assessing the social impacts of the resources boom on rural communities. *Rural Society*, 21(1), 2-20.
- Ceccato, V., & Carli, L. (2024). Rapid Population Growth (RPG) and its consequences – A systematic literature review with a focus on crime and fear of crime. (inskickad för publicering).
- Durkheim, E. (1893/2018). The division of labor in society. In *Social stratification* (pp. 217-222). Routledge.
- Fernando, F. N., & Hearne, R. (2017). Housing for essential service workers during an oil boom: Opportunities and policy implications. *Journal of Housing and the Built Environment*, 32, 755-786.
- Goodfellow, T., & Smith, A. (2013). From urban catastrophe to 'model' city? Politics, security and development in post-conflict Kigali. *Urban studies*, 50(15), 3185-3202.
- Jayasundara, D. S., Legerski, E. M., Danis, F. S., & Ruddell, R. (2018). Oil Development and Intimate Partner Violence: Implementation of Section 8 Housing Policies in the Bakken Region of North Dakota and Montana. *Journal of Interpersonal Violence*, 33(21), 3388-3416.
- Lockie, S. (2011). Intimate partner abuse and women's health in rural and mining communities. *Rural society*, 20(2), 198-215.
- Marais, L., Cloete, J., van Rooyen, D., Denoon-Stevens, S., & Nel, V. (2019). Place attachment and social disruption in Postmasburg, a rapidly growing South African mining town. *Geojournal*, 84, 71-83.
- Marais, L., Ndaguba, E., Mmbadi, E., Cloete, J., & Lenka, M. (2022). Mine closure, social disruption, and crime in South Africa. *The Geographical Journal*, 188(3), 383-400.
- Morrison, T. H., Wilson, C., & Bell, M. (2012). The role of private corporations in regional planning and development: Opportunities and challenges for the governance of housing and land use. *Journal of Rural Studies*, 28(4), 478-489.
- Norran. (2023). Sofia är en av över 2 000 anställda på Northvolt. *Norran*.
- Petkova, V., Lockie, S., Rolfe, J., & Ivanova, G. (2009). Mining Developments and Social Impacts on Communities: Bowen Basin Case Studies. *Rural Society*, 19(3), 211-228.
- Pippert, T., & Zimmer Schneider, R. (2018). "Have you been to Walmart?" Gender and perceptions of safety in North Dakota boomtowns. *The Sociological Quarterly*, 59(2), 234-249.
- Ruddell, R., Jayasundara, D. S., Mayzer, R., & Heitkamp, T. (2017). Drilling down: An examination of the boom-crime relationship in resource based boom counties. *Actual Probs. Econ. & L.*, 208.
- Ruddell, R., & Ortiz, N. R. (2015). Boomtown Blues: Long-Term Community Perceptions of Crime and Disorder. *American journal of criminal justice*, 40(1), 129-146.
- SCB. (2023). *Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2023 och befolkningsförändringar 2023*. Statistiska Centralbyrån. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/folkmangd-och-befolkningsforandringar---helarstatistik/folkmangd-i-riket-lan-och-kommuner-31-december-2023-och-befolkningsforandringar-2023/>

- SCB. (2024). *Statistikdatabasen*. Statistiska centralbyrån.
- Shakya, S., & Sohag, K. (2021). The fracking boom and crime rates in rural American states: Some critical insights. *The extractive industries and society*, 8(3), 100948.
- Skellefteå kommun. (2023). *FRIS - Förebyggande rådet i Skellefteå: ANDTS 2023* [PowerPoint].
- Skellefteå kommun. (2024). *Kommuninvånarnas synpunkter: Redovisning av dialoger som scannats av inför arbetet med den fördjupade översiktsplanen för Skellefteås landsbygder*.
- SVT Nyheter Västerbotten. (2021). Från rivningar till byggboom i Skellefteå – tusen bostäder ska byggas per år. *SVT Nyheter*. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasterbotten/fran-tusen-tomma-lagenheter-och-hus-som-revs-nu-ska-tusen-lagenheter-snabbt-byggas>
- Weber, B. A., Geigle, J., & Barkdull, C. (2014). Rural North Dakota's oil boom and its impact on social services [Article]. *Social Work (United States)*, 59(1), 62-72.

Appendix A. Brottsstatistik för figur 4.

Anmällda brott

Brottsförebyggande rådet

	År	År	År	År	År	År	År	År
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal
Arvidsjaur kommun								
Totalt antal brott	614	667	599	526	532	396	396	440
3-7 kap. Brott mot person								
3 kap. Brott mot liv och hälsa								
Misshandel inkl. grov (5, 6 §)	57	62	56	39	24	27	39	27
8-12 kap. Brott mot förmögenhet								
8 kap. Stöld, rån m.m.	175	202	141	137	146	70	73	67
8-12 kap. Brott mot förmögenhet								
12 kap. Skadegörelsebrott	58	48	56	43	49	41	43	25
Brott mot narkotikastrafflagen	61	30	19	17	34	12	19	29
Norsjö kommun								
Totalt antal brott	358	287	289	245	291	264	214	303
3-7 kap. Brott mot person								
3 kap. Brott mot liv och hälsa								
Misshandel inkl. grov (5, 6 §)	23	23	15	16	13	18	14	13
8-12 kap. Brott mot förmögenhet								
8 kap. Stöld, rån m.m.	125	88	87	70	80	43	51	41
8-12 kap. Brott mot förmögenhet								
12 kap. Skadegörelsebrott	39	12	24	15	23	10	17	15
Brott mot narkotikastrafflagen	49	13	18	15	26	23	1	6
Piteå kommun								
Totalt antal brott	3039	3575	3379	3365	3449	2952	3263	3181
3-7 kap. Brott mot person								
3 kap. Brott mot liv och hälsa								
Misshandel inkl. grov (5, 6 §)	215	252	270	186	186	242	204	245
8-12 kap. Brott mot förmögenhet								
8 kap. Stöld, rån m.m.	836	1010	776	741	950	619	727	712
8-12 kap. Brott mot förmögenhet								
12 kap. Skadegörelsebrott	417	403	309	298	307	312	334	279
Brott mot narkotikastrafflagen	440	472	369	487	528	359	509	455
Robertsfors kommun								
Totalt antal brott	428	614	677	473	546	388	551	452
3-7 kap. Brott mot person								
3 kap. Brott mot liv och hälsa								
Misshandel inkl. grov (5, 6 §)	35	57	55	37	47	17	66	45
8-12 kap. Brott mot förmögenhet								
8 kap. Stöld, rån m.m.	81	101	99	65	71	52	78	76
8-12 kap. Brott mot förmögenhet								
12 kap. Skadegörelsebrott	16	44	32	26	37	43	30	15
Brott mot narkotikastrafflagen	79	90	46	32	52	49	62	40

Anmällda brott

Brottsförebyggande rådet

	År	År	År	År	År	År	År	År
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal
Skellefteå kommun								
Totalt antal brott	7154	7575	7156	6930	6902	6333	6644	6841
3-7 kap. Brotts mot person								
3 kap. Brotts mot liv och hälsa								
Misshandel inkl. grov (5, 6 §)	554	498	458	429	395	458	495	500
8-12 kap. Brotts mot förmögenhet								
8 kap. Stöld, rån m.m.	2212	2348	2230	2213	2054	1477	1989	1695
8-12 kap. Brotts mot förmögenhet								
12 kap. Skadegörelsebrott	459	623	491	337	454	431	446	431
Brott mot narkotikastrafflagen	819	616	678	963	930	1080	784	958
Umeå kommun								
Totalt antal brott	11814	13262	12494	12095	12114	10879	11163	11961
3-7 kap. Brotts mot person								
3 kap. Brotts mot liv och hälsa								
Misshandel inkl. grov (5, 6 §)	836	840	791	795	774	757	781	837
8-12 kap. Brotts mot förmögenhet								
8 kap. Stöld, rån m.m.	3788	4570	3929	3767	3256	2896	3479	3760
8-12 kap. Brotts mot förmögenhet								
12 kap. Skadegörelsebrott	876	1074	746	758	678	641	812	707
Brott mot narkotikastrafflagen	1733	1640	1520	1260	1873	1520	1449	1667
Vindeln kommun								
Totalt antal brott	459	484	498	523	387	384	429	456
3-7 kap. Brotts mot person								
3 kap. Brotts mot liv och hälsa								
Misshandel inkl. grov (5, 6 §)	59	31	39	25	22	18	20	30
8-12 kap. Brotts mot förmögenhet								
8 kap. Stöld, rån m.m.	82	97	78	91	92	60	62	66
8-12 kap. Brotts mot förmögenhet								
12 kap. Skadegörelsebrott	26	25	24	28	26	23	31	36
Brott mot narkotikastrafflagen	77	64	57	33	31	31	57	53

